מאיר ניסנבוים

"נר ה' נשמת אדם" "עז והדר לבושה"
לע"נ אמי מורתי אביבה הדסה ע"ה
בת הרה"ג ישכר תמר זי"ע במח"ס
"עלי תמר".

מהדרין מן המהדרין

(1) "ת"ר:מצות חנוכה: נר איש וביתו, והמהדרין נר לכל אחד ואחד, והמהדרין מן המהדרין ב"ש אומרים יום ראשון מדליק שמנה מכאן ואילך פוחת והולך, וב"ה אומרים יום ראשון מדליק אחת מכאן ואילך מוסיף והולך. אמר עולה פליגי בה תרי אמוראי במערבא, ר' יוסי בר אבין ור' יוסי בר זבידא, חד אמר טעמא דב"ש כנגד ימים הנכנסין וטעמא דב"ה כנגד ימים היוצאין, וחד אמר טעמא דב"ש כנגד פרי החג וטעמא דבית הלל דמעלין הקודש ואין מורידין".

(2) ויש לתמוה מדוע שונה חנוכה בדין הידורה משאר המצות שהרי מצאנו בשאר המצות דין הידור,אבל דין מהדרין מן המהדרין לא מצאנו.

מצאתי בין עליו של (3) "עלי תמר" שכתב שגם בשאר המצות שייך הידור דהידור, והוא מסתמך על ר"ח (4)בב"ק ששנינו שם: "אמר ר' זירא בהידור מצוה עד שליש במצוה... במערבא אמרי משמיה דרבי זירא עד שליש משלו מכאן ואילך משל הקב"ה" ע"כ.
ומפרש הר"ח וז"ל: "במערבא אמרי עד שליש משלו, כלומר מוזהר הוא להתנאות במצות עד שליש. מכאן ואילך אם מוסיף יתר על שליש מידה יתרה עושה" עכ"ל הר"ח.
נמצנו למדים שגם בכל המצות ישנן שלש דרגות: גוף המצוה, מהדרין-עד שליש, מהדרין מן המהדרין - יותר משליש (מדת חסידות) עכת"ד.

יוצא מדברנו שדין הידור דחנוכה מקביל להידור שאר המצות, אם הנחה זו נכונה, עלינו לברר האם דיני הידור בחנוכה דומים לדיני הידור בשאר המצות.

מקור דין הידור הוא מהג"מ בשבת:
(5) "דתניא זה אלי ואנוהו' התנאה לפניו במצות, עשה לפניו סוכה נאה ולולב נאה ושופר נאה ציצית נאה, ספר תורה נאה וכתוב בו לשמו בדיו נאה בקולמוס נאה,בלבלר אומן וכורכו בשיראין נאין".

---

(1) שבת כא; (2) ע"י חידושי הרי"ם על חנוכה (בחומש), וכן בית הלוי עה"ת חנוכה ד"ה "שם ומהדרין מן המהדרין".

(3) פאה פ"א ה"א שם וכן תירץ הגרי"ז בפ' י לרמב"ם פ"ד ה"א.
(4) ב"ק ט: והר"ח שם. (5) שבת קלג:

אם נדייק בדברי הברייתא נמצא שכל הדוגמאות הם:

א) ליפות את עצם המצוה: כגון - לולב נאה סוכה נאה ושופר נאה וכיוצא בכך;

ב) תוספת על עצם המצוה כדי ליפותה כגון - בדיו נאה, בקולמוס נאה בלבלר אומן וכורכו בשיראין נאין וכיוצא בכך.

אבל הידור המצוה ע"י הכפלתה אין כאן. ואילו בנר חנוכה אין עיקר ההידור, לפי מה שמשמע הגמ', באור בהיר יותר, שמן זך ומובחר יותר (אמנם גם דברים אילו מופיעים להלכה אבל כאשר הגמ' פורטת את עיקר דין ההידור אין היא מזכירה אותם) אלא דוקא הכפלת המצוה, והידור כגון זה לא מציינו בברייתא (6).

ונראה, ליישב: כיון שעיקר מצות נר חנוכה היא פירסומי ניסא, כמו שכתב הטור: "ויעקן כי אירע הנס בנרות, תקניה להדליק נרות בכל לילה להזכי הנס" וכן בגמ': "(8) נר חנוכה עדיף משום פרסומי ניסא", אם כן כל שמוסיף נרות רבים יותר פירסום הנס גדל בהתאם.

שיטת התוס'

הנחה זו שכל שמוסיפים נרות גדל פרסום הנס, טעונה בדיקה:

בשלמא לפי שיטת התוס' אתי שפיר שאמרו: (9) נראה לר"י: דב"ש וב"ה לא קיימי ,אלא אנר איש וביתו, שכן יש יותר הידור דאיכא היכרא. כשמוסיף והולך או מחסר שהוא כנגד ימים הנכנסים או היוצאים, אבל אם עושה נר לכל אחד אפי' יוסיף מכאן ואילך ליכא היכרא שיסברו שכך יש בני אדם בבית" ע"כ.

יוצא מדבריהם שענין ההידור הוא דוקא בהיכרא וכמו שכתב רש"י (10) (לגבי הידור בשאר המצות): "להראות נויו של ספר תורה ותפארת בעליה שטרח להתנאות במצוה"

כיצד יש יותר פירסום הנס ע"י ריבוי נרות?
את זה מבאר הפנ"י: (11) "אלא דטעמא דמהדרין מן המהדרין דכיון שבכל יום ויום נתרבה פרסום הניסא וחיבת המקום ביותר. לכך ראוי לעשות הידור מצוה לפי ערך פירסום הנס והחיבה, והיינו טעמא דמ"ד כנגד הימים היוצאים שהרי בלילה הראשונה לא נתפרסם הנס כי אם על אותה לילה בלבד כמ"ש בבית יוסף משא"כ בכל לילה בהתוסף הימים היה הנס יותר שהיה דולק והולך כל אותן הימים משום הכי ראוי להרבות בנרות כפי מספר אותן ימים" עכ"ל.

---

(6) וע"ז בהרמב"ם הל' לולב פ"ז ה"ז שכתב "שאם רצה להוסיף בהדס "מוסיף ונוי מצוה הוא" שלכאורה זה הכפלת המצוה וראה "אור שמח" ע"ז ודו"ק (ותקון דרבנן כעיין דאו' תיקון). (7) טור או"ח סי' תרע"ע סע' א. (8) שבת כג: (9) שבת כא;"ד"ה מהדרין מן המהדרין". (10) יומא ע"י ד"ו להראות חזותו. (11) פנ"י ד"ה"שם פליגי בה", מביא את תירוצו לגבי שאלה אחרת.

שיטת הרמב"ם

אבל לשיטת הרמב"ם קשה דכתב:(12) "כמה נרות הוא מדליק בחנוכה מצותה שיהיה כל בית ובית מדליק נר אחד בין שהיו אנשי הבית מרובין בין שלא היה בו אלא אדם אחד, והמהדר את המצוה מדליק נרות כמנין אנשי הבית נר לכל אחד ואחד בין אנשים בין נשים, והמהדר יותר על זה ועושה מצוה מן המובחר מדליק נר לכל אחד בלילה הראשון ומוסיף והולך בכל לילה ולילה נר אחד". כיצד הרי שהיו אנשי הבית עשרה, הלילה הראשון מדליק עשרה נרות ובליל שני עשרים ובליל שלישי שלשים וכו'".

משמע מדבריו שהוא לא סבר כדברי התוס' שצריך להיות היכרא בהידור, דאם צריך שיהיה היכר איך הוא מדליק עשרה או עשרים, הרי ליכא היכרא שיסברו שכך יש בני אדם בבית.

ואין לומר שהרמב"ם סבר שאין צריך היכר בהידור בכל המצוות, שהרי הרמב"ם עצמו פוסק בדין תפילין (13); שפרשיות תפילין אינם צריכות שרטוט בכל השיטין, כדרך שצריך בספר תורה מפני שהפרשיות של תפילין מכוסות תמיד- משמע שהרמב"ם סובר שאין דין הידור כאשר ההידור אינו ניכר. אם כך חזרה הקושיא לדוכתא, למה שונה חנוכה בדין הידורה?

אלא צ"ל שאין הידור נר חנוכה, לפי הרמב"ם, כדין הידור שאר המצות, שהוא מטעם "זה אלי ואנוהו" אלא ההידור בחנוכה הוא מגוף המצוה.

ונראה להסביר מדוע דוקא בחנוכה ההידור הוא מגוף המצוה, שהרי כל ענין נר חנוכה, הוא הידור, היות ומצד הדין - טומאה הותרה בציבור, והיה אפשר להדליק בשמן טמא (14), וגם יכלו לעשות פתילות דקות יותר (15), והיו מקימים את הדלקת נר המקדש, אמנם באופן פחות מהודר. ועשה לנו הקב"ה נס כדי שנוכל לקיים את מצות הדלקת נר המקדש בהידור. היה קשה בעני לחדש הבנה מחודשת בדברי הרמב"ם, שהרי הראשונים (הר"ח וכן המאירי (16)) השוו בין הידור בשאר המצות לנר חנוכה, אבל זכיתי וראיתי שכונתי לדעת (17) "משנת יעבץ" והמעיין שם ישכיל ויקנה דעת.(17ב).

יסוד מחלוקת תוס' ורמב"ם

עד כאן ראינו שהתוס' והרמב"ם חולקים אם הידור חנוכה שווה להידור מצות רגיל (תוס') או שזהו דין מיוחד בחנוכה.

אפשר לומר, שיסוד מחלוקתם נובע מהבנת הגמ' עצמה (18)(וכמו שכתב הב"ח) התוס' שסברו שדברי ב"ה וב"ש (מהדרין מן המהדרין) מתיחסים לנר איש וביתו, פירשו את הסוגיא כמו רש"י (19):"נר איש וביתו - נר אחד בכל לילה ואיש וכל

---

(12) הל' חנוכה פ"ד ח"א וה"ב. (13) הל' תפילין פ"א הי"ב.
(14) חידושי הרי"ם שם (15) ראה הערה 2. (16) שבת כא:
(17) ספרו של הרב ז'ולטי זצ"ל סי' ע"ב ס"ק א'. (17ב) ושוב ראיתי שכעין זה מובא גם ב"מועדים וזמנים" וז"ל:"והעיקר נראה שדין הידור מצוה בנר חנוכה הוא לא כהידור דאתרוג נאה דהיינו ייפוי מצוה, אלא יסודו הוא תקנת חז"ל בנר חנוכה גופא, לצאת כמהדרין או כמהדרין מן המהדרין, ולכן לא שייך האי דין הידור...והמעיין בלשון הרמב"ם יראה דיוק נפלא, שלענין מהדרין

בני ביתו סגי להו בנר אחד, והמהדרין - אחר המצות עושין נר אחד בכל לילה לכל אחד ואחד מבני הבית" - משמע מפירושו שמהדרין הם "מהדרין אחר המצות ולא את המצות, ונראה שפי' מהדר כאן הוא מלשון מחפש, מחפשים מצות, ולפ"ז "מהדרין" הם אלו שאינם מסתפקים בקיום המצוה מצד הבית, אלא רוצים לקיים גם את המצוה בגופם (20) (ואם לא נפרש כך, קשה מה רש" בא לחדש הרי זו חזרה על דברי הגמ' ?!).
וכך אתי שפיר שיטת תוס' שמהדרין מן המהדרין מתיחסים לנר איש וביתו, שהרי "מהדרין" כאן אין נכנסים בגדר הידור, אלא רק רוצים לקיים מצוה ג בגופה ממש ולא לצאת ידי חובה מצד הבית בלבד.

ואם תקשה, למה נקראים "מהדרין מן המהדרין", שהרי יש כאן רק היד אחד ?! כבר ענה על זה (21) "בגדי ישע" וז"ל: ר"ל כי לפי הפירוש שפי' דקאי אנר איש וביתו, קשה למה נקראים מהדרין מן המהדרין? בשלמא, אם הי קאי על מהדרין נר לכל אחד וכו' הואי א"ש וק"ל לזה אמר הינו וכו' (הינ דקאמר המהדרין מן המהדרין או כב"ה או כב"ש) ר"ל כי הם ג' עליות זו למע מזו. אם לא ידליק בכל הלילות רק נר אחד הרי אחד; ואם יעשה כדברי ב"ש הרי ב'; או יעשה כדברי ב"ה הרי ג', והנה סברא של אחד מהם של ב"ש או ש ב"ה יותר מעולה משל אחר ואם לא יעשה כשום אחד מהם אין נקרא מהדר (22) וכשיעשה כסברא הגרועה שמהם נקרא מהדר וכשיעשה המעולה שבהם נקרא מהדר המהדר ודו"ק. ואין להקשות בודאי סברת ב"ה יותר מעולה זה אינו דהא אית בהדיא תרי סבי הוו חד עביד כב"ש וחד עביד כב"ה".

ואילו הרמב"ם תפס את מהלך הגמ' כפשוטה שישנו פה מדרגה על גבי מדריגה: המצוה - איש וביתו; ומהדרין- (ואין הכונה שמהדרין את המצוה כשאר המצות (וכפי שפירש הר"ה מטעם יפיותם) משום שגוף המצוה מחייב הידור; ומהדרין מן המהדרין - מקימים גם את ההידור של מהדרין ומוסיפין עליהם שמדליקין גם כנגד הימים הנכנסים "דמעלין בקודש".

כתב הרמב"ם בלשון "והמהדר את המצוה מדליק נרות כמנין אנשי הבית וכו'" ולענין מהדרין מן המהדרין כתב "והמהדר יותר על זה ועושה מצוה מן המוב מדליק נר וכו'" הרי שמהדר יותר כתב הרמב"ם "ועושה מצוה מן המובחר" משא"כ במהדרין כתב שמהדר את המצוה, והינו יש מצוה מובחרת בנר חנוכה להרבות בנרות ולא שגוף המצוה בזה מן המובחר" עכ"ל.

(18) ב"ח או"ח סי' תרע"א ס"ק א, כמו כן התבססתי על ה"שפת אמת" כאן (19) רש"י שבת ד"ה "נר איש" (20) ערוך השולחן או"ח סי' תרע"ד ס"ק ט"ז. (21) "בגדי ישע" על המרדכי תער ס"ק ז. (22) ולפי מה שאמרנו לעיל, נלע"ד שהתכוין שאפלו אם נר לכל אחד ואחד אין נקרא מהדר .

דעת הרי"ף והרא"ש

דעת (22) הרי"ף לכאורה סתומה. הרי"ף מביא את גמרתנו יחד עם הטעמים שניתנו לב"ש ולב"ה, ומוסיף ומביא את המשך הגמרא (24).

"אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן: שני זקנים היו בצידן אחד עשה כב"ש ואחד עשה כדברי ב"ה. זה נותן טעם לדבריו כנגד פרי החג, וזה נותן טעם לדבריו דמעלין בקודש ואין מורידין".

לכאורה, אין מכאן הכרעה איך פסק הרי"ף, כרמב"ם או כתוס', אבל לא אלמן ישראל וכבר באר הגר"א בביאורו לשו"ע (25).

"וי"א. כ"כ הרמב"ם להלכה, נראה שכך הוא דעת הרי"ף מדהביא מימרא דרבב"ח אר"י שני זקנים וכו' הנכנסים או היוצאים שכתב התוס' שם. וכ"מ בגמרא שם: חד אמר וכו' וחד אמר טעמא וכו' דנ"מ בכה"ג כנ"ל. ומסקנה דב' זקנים כמ"ד מעלין בקודש כו' עכ"ל ודו"ק.

(26) הרא"ש בפסקיו מביא את הגמ' ומשמיט את המקרה של רבב"ח אר"י ולפי הכלל שלמדנו מהגר"א, אפשר לומר שהרא"ש סבר שצריך להיות היכר בנר חנוכה ואם כך הרי סבר כדעת התוס' כאן ולא כרמב"ם, ושוב ראיתי שהרא"ש(27) בתוספותיו מביא את התוס' שלנו כלשונו.

(28) הטור פסק כתוס' וכן מובא (29) במרדכי כתוס'.

לסיכום

דעת הרי"ף והרמב"ם (חכמי ספרד): בנר חנוכה אין צורך בהיכרא, היות וכל ההידור הוא מדין מיוחד ולא מהידור רגיל שענינו נרי ומהדרין מן המהדרין הם בנוסף למהדרין של נר לכל אחד ואחד.

דעת תוס' רש"י רא"ש והטור (חכמי אשכנז): שהידור דנר חנוכה צריך הידור דניכר כמו בשאר הדורי מצוה ומהדרין מן המהדרין מתיחס ישירות לנר איש וביתו.

דעת הרמ"א

מובא בשו"ע (30): "כמה נרות מדליק? בלילה הראשון מדליק אחד, מכאן ואילך מוסיף והולך אחד בכל לילה עד שבליל האחרון יהיו שמונה, ואפ' אם רבים בני הבית לא ידליקו יותר" ומוסיף הרמ"א " וי"א דכל אחד מבני הבית ידליק וכן המנהג פשוט. ויזהרו ליתן כל א' וא' נרותיו במקום מיוחד כדי שיהיה היכר כמה נרות מדליקין".

---

(23) ע'י הרי"ף ט: מדפי הרי"ף. (24) שבת כא. (25) באור הגר"א על שו"ע תרע"א ס"ב. (26) רא"ש שבת אות ד' פ"ב. (27) תוספות הרא"ש שם ד"ה "ומהדרין מן המהדרין". (28) או"ח תרע"א ס"ב. (29) מרדכי שבת תר ע. (30) שו"ע או"ח תרע"א ס"ב.

(31) הט"ז כתב שהמחבר פסק כדעת התוס' (שצריך היכר) שמהדרין מן המהדרין מתיחס לנר איש וביתו ואילו הרמ"א פסק כרמב"ם, שמהדרין מן המהדרין בנוסף על מהדרין.

אך המתבונן בדעת הרמ"א ימצא שאין דעת הרמ"א והרמב"ם שוים: חדא דהרמב"ם כתב: "מדליק נר לכל אחד וכו'" משמע שהוא סובר שבעל הבית מדליק בשביל כולם ואילו הרמ"א כתב:"דכל אחד מבני הבית מדליק".

ועוד, הרמ"א כתב "ויזהרו ליתן כל א' וא' נרותיו במקום מיוחד כדי שיהיה היכר כמה נרות מדליקין" - משמע שסבר הרמ"א שצריך היכר, ואילו כפי שראינו בדעת הרמב"ם, הרמב"ם לא חשש לענין היכרא (שאמר שמדליק עשרה) וקשה לומר דסבר כרמב"ם שיתנו כל כמה נרות במקום אחר?

הסבר הגרי"ז

הגרי"ז (32) מבאר את שיטת הרמ"א על סמך מחלוקת הרמב"ם והטור (רש" בענין ציצין שאין מעכבין את המילה.

הרמב"ם בהל' מילה (33) כתב: "יש ציצין מעכבים את המילה ויש ציצין שאין מעכבין את המילה...המל כל זמן שעוסק במילה חוזר בין על הציצין שמעכבין בין על הציצין שאין מעכבין. פירש - על הציצין המעכבים חוזר, על ציצין שאינם מעכבים אינו חוזר".הרמב"ם דיבר בסתם בין בשבת בין בחול.

ואילו רש"י (34) מפרש:" המל: בשבת כל זמן שהוא עוסק בה: שלא סילק ידו אם ראה שנשתיירו בה ציצין בין מעכבין את המילה שאינה כשרה עד שיחתכו בין שאין מעכבין חוזר וחותך דכולא חדש מילתא היא והרי ניתנה שבת לדחות אצלה".
משמע מדבריו שרק בשבת לא חוזר אבל בחול חוזר, וכרש"י פוסק הטור (35).

יוצא שהר"מ סובר שאין חוזרים על ציצין שאין מעכבין ואילו רש"י והטור סוברים שרק בשבת לא חוזרים, אבל בחול לעולם חוזרים על ציצין שאין מעכבין את המילה.

מסביר (36) "בית הלוי" שחולקים בדין הידור מצוה, האם דין הידור מצוה שייך בעצם מעשה המצוה - וזו דעת הרמב"ם, ולכן כאשר פירש אינו חוזר (ציצין שאין מעכבין - מילים מדין הידור) היות ולא שייך הידור במנותק ממעשה המצוה גופא, ואילו הטור ורש"י סוברים שהידור מצוה הוא לאו דוקא בעצם מעשה המצוה, לכן לדעתם אף אם פירש חוזר.

הרמ"א (37) בהלכות מילה פוסק כדעת רש"י והטור לפי זה מבוארת מחלוק הרמ"א והרמב"ם בהידור נר חנוכה.

---

(32) הרי"ז הלוי על הרמב"ם הל' חנוכה פ"ד ה"א. (33) הל' מילה פ"ב ה"ג וה"ד. (34) שבת קל"ג ד"ה המל. (35) יו"ד רס"ד. (36) שו"ת "בית הלוי" ח"ב . (37) יו"ד רמד ס"ה.

הרמב"ם סובר שאין מציאות של הידור במנותק מגוף המצוה. והיות שעיקר מצות נר חנוכה היא חובה שחלה על הבית ולא על הקרקפתא דגברא (נר איש וביתו) לכן אין יכול לנתק את ההידור מעיקר החיוב.

ואילו לרמ"א שסובר שהידור המצוה לא צריך להיות מחובר לעצם המצוה ואפשר לנתק את הידור המצוה מעיקר המצוה. נראה פשוט שאם ע"י זה יוכל כל אחד ואחד לקיים את המצוה בשלימות יעשה כך, ומה שמברך כל אחד ואחד (38) י"ל דכך תקנו וגם זה בכלל המצוה, ואף דאני מחויב מ"מ שייך וציוונו כדמיצנן בכמה דוכתי.

מה שכתב "ויזהרו ליתן כל א' וא' נרותיו במקום מיוחד כדי שיהיה היכר". י"ל שהרמ"א סבר כרמב"ם שאין צורך בהיכר ולכן מדליק לכל אחד ואחד, אבל, היות ולפי דעתו אפשר לנתק את ההידור מגוף המצוה, חשש גם לדברי התוס' (שיש צורך בהיכר) לקיים דברי שניהם. ונראה לענ"ד הן הן דבריו (39) ב"דרכי משה" וז"ל:
"וכן המנהג וכתב מהר"ל מפרג דלדידן שמדליקין בפנים, ויודעין כמה בנ"א בבית וליכא למיחש שמא יאמרו כך בנ"א הם בבית (סברת התוס') אף לדעת התוס' מנהגנו נכון ועוד דמאחר שמדליקין בפנים כל אחד יכול להדליק במקום המיוחד. ולא בע' להדליק כולן בטפח הסמוך לפתח, ונכיר בנרות שמדליק כ"א ואחד, ואיכא היכרא כשמוסיף והולך בשאר הלילות ולכן מנהגינו אתי שפיר לכו"ע עכ"ל.

חנוכה ותורה שבע"פ

ונראה שבנר חנוכה דווקא יש ענין מיוחד לקיים את דבר כל השיטות כמו שכתב הרמ"א.
ידוע שחנוכה היא כנגד התורה שבע"פ. הג"מ אומרת (40):

"א"ר אסי למה נמשלה אסתר לשחר. לומר לך מה שחר סוף כל הלילה, אף אסתר סוף כל הנסים. והא איכא חנוכה? ניתנה לכתוב קא אמרינן".

משמע דשניהם סוף כל הנסים אלא שזה מהניתנין להכתב וזה מאלה שלא ניתנו להכתב (היות ו"דברים שבע"פ אי אתה רשאי לכותבם") ע"כ.

ונראה שסוף דבר כולל בתוכו את עיקר ותמצית הדבר כולו, ובאסתר הרי זה מפורש: (41) "הדור קבלוה בימי אחשורוש דכתיב: "קימו וקבלו" וכו'. כן צ"ל שחנוכה כוללת את עיקר ענין של תושב"ע.

ונראה שהדבר מבורר. בתושב"ע אנו מוצאים שתי בחינות עיקריות:

---

(38) "שפת אמת" שם צ"ה "ומהדרין מן המהדרין". (39) דרכי משה תרע"א ס"ק א', דבריו מובאים על דברי ב"י בענין שלטת הרמב"ם.
(40) יומא כט וע' שם משמואל בראשית ב' ע"מ רל.
(41) שבת פח.

מצד אחד היא מבארת ומסבירה לנו את התורה שבכתב, מאירה ומגלה מסתרי התורה שבכתב וצפונתיה, ומשלימה את התורה לחטיבה אחת.

ומצד שני, כמו שמובא במדרש (42): "כתב לך את הדברים האלה הה"ד: (יהושע ח') "אכתוב לו רובי תורתי כמו זר נחשבו". בשעה שנגלה הקב"ה בסיני ליתן תורה לישראל, אמרה למשה על הסדר מקרא ומשנה, תלמוד ואגדה... אמר לפניו רבש"ע אכתוב אותה להם. אמר לו אינו מבקש ליתנה להם בכתב מפני שגלוי לפני שעובדי כוכבים עתידים לשלוט בהם וליטול אותה מהם, והיו בזוים בעובדי כוכבים, אלא המקרא אני נותן להם במכתב, והמשנה והתלמוד והאגדה אני נותן להם על פה. שאם יבואו עובדי כוכבים וישתעבדו בהם יהיו מובדלים מהם... כי ע"פ הדברים האלה זו משנה והתלמוד שהם מבדילים בין ישראל לבין עובדי כוכבים" ע"כ.

בחנוכה אנו מוצאים את שני הבחינות הללו:

מצד אחד, הנר נס גלוי, המגלה על הדברים הנסתרים.

מגלה את הנסתר שבנצחון המלחמה, שיד ה' היתה מעורבת בו.

וכמו כן ע"י הסתכלות בנס עצמו אנו מגלים את ה' במציאות. וכך כמו שהתורה מברכת ומלבנת את התורה שבכתב, כך הנס הגלוי מגלה על הניסים נסתרים ועל מציאות ה', הלכאורה נסתרת, המתגלת (43) "בעולם בכל יפיו והדרו, בכל רוח ונשמה, בכל חי ורמש, בכל צמח ופרח, בכל גוי וממלכה, בים וגליו, בשפריר שחק ובהדרת המאורות, בכשרונות כל שיח, ברעיונות כל סופר, בדמיונות כל משורר ובהיגיונות כל חושב, בהרגשת כל מרגיש ובסערת גבורה של כל גבור."

ומצד שני המלחמה שהיא נצחון עם ישראל על היונים, שניסו לבער את דרכם של ישראל, (44) שהרי עיקר המלחמה היתה מלחמת דעות. היונים טענו שאין קשר בין הרוח לחומר ואילו ישראל טענו שיש קשר בין הרוח לחומר. וזה דומה לבחינה השניה שתושב"ע מבדילה בין ישראל לאומות העולם.

לפי דברינו שחנוכה מגלה את כל תושבע"פ, הרי יש לנו גלוי נפלא בעצם מהות תושבע"פ "אלו ואלו דברי אלוקים חיים" והיות וחנוכה היא סיכום שכולל את תושבע"פ בשיא גדלותה, לכן הרמ"א כלל גם דעת התוס' וגם את הרמב"ם לומר לך ש"אלו ואלו דברי אלוקים חיים".

ולפי יסוד יובן מה (45)שהאשכנזים נוהגים כרמב"ם והספרדים נוהגים כתוס'. כל עדה רוצה לבטא, שאין אילו שתי תורות אלא הכל מרועה אחד ניתן, וגם דברי התוס' וגם דברי הרמב"ם ממקור הרעי קודש הם יונקים, אלא, שבשאר ימות השנה נהגה כל עדה כחכמיה, אבל בחנוכה שהיא בטוי של תושבע"פ בכל עוזה והדרה מגלים כלל ישראל, את יחסם האמיתי לכלל חכמי ישראל.

---

(42) שמות רבה פרשה מז' אות א' וע"י "עלי תמר" פאה פ"ב ה"ד.
(43) אורות ע"מ קיט זרעונים צמאון לאל חי.
(44) מועד ראי"ה ימי חנוכה ע"מ קס.
(45) ט"ז שם.

ולפ"ז אפשר לתרץ גם את קושית (46) הלחם משנה. הרמב"ם מביא בהל' ג': "מנהג פשוט בכל ערינו בספרד, שיהיו כל אנשי הבית מדליקין נר אחד בלילה הראשון ומוסיפין והולכין נר בכל לילה, עד שנמצא מדליק בליל השמיני שמנה נרות, בין שהיו אנשי הבית מרובים בין שהיה אדם אחד".

לכאורה הרמב"ם סותר את עצמו מניה וביה, שהרי פסק שמדליקין כמנין אנשי הבית ואיך מביא מנהג שסותר את פסקו ?!

אלא, לפי מה שאמרנו א"ש: הרמב"ם רצה לומר שלמרות שיש מחלוקת, אין לשלול את הגישה השניה אלא שניהם אמת. ומה שהביא מנהג שני דוקא בחנוכה זה משום שחנוכה מבטאת את השלמות שלהתורה שבעל פה על כל גוניה ושפעת בטויה.

---

(46) על אתר

****

טפח הסמוך לפתח משמאל צריך להדליק
נר בברכה,
טרם שידליק הנרות, נוהגים שלא לעשות
שום מלאכה.
טית ימים לעשות ימי חנוכה מספק, אינו חוב,
טעמו, מפני שחנוכה מדרבנן, ולא דמי
ליום טוב.
טבוח טבח והכן, אותיות חנוכה, רמז לרבוי
שולחנות
טוב להרבות צדקה בחנוכה ולשלוח לאביונים
מתנות.

יתחיל להדליק בליל הראשון בנר שמצד
ימין המנורה
יפנה בשאר הלילות, מנר הנוסף משמאל
לימין בהדלקתה.
יען שכתיבת אותיות התורה מושכין בה
משמאל בכתיבה
ירמז חנוכה ר"ת חית נרות והדלקתן
ככתיבת התורה.
יש עוד טעם בדבר הזה,שבכל פנות שאד
פונה,
יזהר לפנות לימין בכל עת ובכל עונה

כל מין שמן מותר - אפילו בערב שבת -
להדליק ממנו.
כי אסור להשתמש לאורו, ולא חיישינן
לשמא יטנו.
כפה כלי על קערת שמן אשר בפתילות
מסובכת,
כל פתילה ופתילה בשביל נר אחד נחשבת.
כבתה אין זקוק להחזיר שוב את הבערתה,
כבר יצא ידי חובת נר חנוכה בהדלקתה.

מדליקין מנר לנר בנר חנוכה, קיימא
לן כשמואל.
מנהגנו אמנם להחמיר, כי ביד רמ"א יוצאין
בני ישראל.
מעות לרצות כנגד נר חנוכה אסרו חכמינו,
מכסוי דם למדנו, שלא יהיו המצות בזויות
עלינו.
"מקץ" הפרשה הזאת חלה בימי חנוכה ובה
דמוזה,
מראשי תבות "שנתים": שמאל נר תדליק
ימין מזוזה.

נר או מנורה של חרס, אם הדליק בה
פעם אחת,
נעשתה ישנה, ובפעם שניה צריך חדשה
לקחת.
נר חנוכה נדחה מפני נר שבת, שלא יש
ישב באפלה
נחת אין לאדם אם ישב בחושך ויצטער
כל הלילה.
נס כדי לפרסם לא ידחה נר חנוכה מפנ
יין לקידוש ולהבדלה,
נר שבת מאחריו לנר חנוכה, כי בהדלק
נר שבת תלוי הקבלה.